

ÜNİTE NO: VI

GÖREV BAKIMINDAN SÖZCÜKLER

AMAÇLAR:

1. Sözcüklerin görevlerini belirtmek
2. Dilin etkili kullanımını sağlamak
3. Anlatım gücünü artırmayı öğretmek

ANAHTAR KELİMELEER

Sözcüğün görevi, ad, adlaşmış sıfat, özel ad, cins ad, tekil ad, çoğul ad, somut ad, soyut ad, topluluk adı, sıfat, işaret sıfatı, belirtme sıfatı, geçici sıfat, kalıcı sıfat, sıfat-fiil, zamir, kişi zamiri, işaret zamiri, belgisiz zamir, soru zamiri, ek zamir, zarf, zaman zarfı, durum zarfı, yön zarfı, soru zarfı, gösterme zarfı, basit zarf, türemiş zarf, bileşik zarf, zarf öbeği, eylem, durum eylemi, oluş eylemi, kılış eylemi, eylemde zaman, eylemde kişi, eylemde çatı, geçişli eylem, geçişsiz eylem, etken eylem, edilgen eylem, işteş eylem, dönüşlü eylem, ettirgen eylem, eylem zekimi, basit zamanlı eylem, bileşik zamanlı eylem, ek-eylem, bağ-eylem, ad- eylem, edat, bağlaç, ünlem

İÇİNDEKİLER

GÖREV BAKIMINDAN SÖZCÜK

- I. Ad
- II. Zamir
- III. Sıfat
- IV. Zarf

ÖZET

Ad ve eylem soylu sözcükler anlamlı, edatlar görevli sözcüklerdir. Adlar nesneleri, eylemler hareketleri karşıladıkları için anlamlıdır. Edatlar; ne nesneleri, ne de hareketleri karşılar. Bu yüzden anlamsızdır. Yalnızca nesne ile hareketin, dolayısıyla adla eylemin ilişkisine yardım ederler.

Ad soylu sözcükleri; ad, zamir, sıfat, zarf oluşturur. Bunlardan “ad”la “zamir” tek başına görev üstlenir; “sıfat” ve “zarf” ise ad ve eylemlerle birlikte kullanılır. Eylem soylu sözcükleri eylemlerle eylemsiler oluşturur. Eylemsiler görev açısından ad soylu sözcükler gibi kullanılır. Edatlar da kendi aralarında üçe ayrılır: Edat, bağlaç, ünlem.

Adlar kendi içlerinde sekiz çeşide ayrılır. Yapı bakımından da basit, türemiş ve bileşik olarak üç türlü ad vardır. Sıfatlar; adları nitelemek ve belirtmek bakımından ikiye ayrılır. Ayrıca eylemsi türündeki sıfatlar geçici, niteleme ve belirtme görevliler de kalıcı sıfatlardır. Sıfat, önüne ad almadan kullanılırsa adlaşır. Zamir, adın, öbeğin ve cümlenin yerini tutan sözcüktür. Kişilerin, nesnelerin yerini tutmasına göre, hangi varlığın yerini tuttuğunun belirsiz olmasına göre, adların yerini soru sözcükleriyle tutmasına göre çeşitlenir. Ek halinde de zamir vardır. Zarf; sıfatın, eylemin, kendi türündeki bir sözcüğün anlamını güçlendiren ya da sınırlandıran sözcüktür. Eylem, hareketleri karşılayan; eylemsi ise hem ad, hem sıfat, hem de zarf görevindeki sözcüklerin görevini üstlenen; hem de hareketi karşılayan çift görevli sözcüklerdir. Tek başlarına anlamları olmayan; ancak cümle kuruluşu sırasında anlam kazanan edatlar ise ya ilişki kurmak, ya bağ görevi üstlenmek, ya da söze duygu değeri katmak amacıyla kullanılan sözcüklerdir.

GÖREV BAKIMINDAN SÖZCÜK

I. AD

Canlı, cansız bütün varlıkları ve kavramları tek tek veya cins cins karşılayan sözcüklere *ad* denir.

A. Adların çeşitleri

1. Varlıklara verililişlere göre

a. **Özel ad:** Tam benzeri olmayan tek varlıkların adlarıdır. Bunlarda nesne ile sözcük arasında herkesçe bilinen kesin ilgiler yoktur. Bunlar ancak tanıyan veya bilenlerce anlamlı olan sözcüklerdir. Çoklukla tür adlarından bir yakıştırma yoluyla alınmış olan özel adları; kişi, ülke, yer, kurum, eser, dil, din, ulus, gezegen, unvan adları ve takma adlar oluşturur. Özel adlar tür adlarıyla karışmasın ve sözcük anlamını düşündürmesin diye büyük harfle başlanarak yazılır.

b. **Tür adı:** Aynı türden olan varlıkların hepsine birden verilen adlardır. Bunlarda sözcükle anlamı arasında sıkı bir ilgi vardır. Herkesçe tanınır, bilinirler. Kapsamları geniştir. Tekil söylenseler bile anlamlarının altında bir çokluk yatar.

Örnek: Gökçen bana kitabı verdi. (Tek kitap.)

Kitap en iyi arkadaşdır. (Bütün kitaplar anlamındadır.)

2. Varlıkların oluşlarına göre:

a. **Somut ad:** Varlıkları beş duyu ile anlaşılan nesnelerin adıdır: hava, yel, ses, koku, ışık, ağaç...

b. **Soyut ad:** Varlıkları akıl yoluyla anlaşılan kavramların adlarıdır: dostluk, vefa, iyilik, düşünce, insanlık, sevgi, inanç...

c. **İş ve eylem adı:** Eylemlerden ad-eylem ekleriyle türetilen adlardır: duruş, durma, durmak...

3. Varlıkların Sayısına Göre:

a. **Tekil:** Biçimce çoğullaşmamış adlardır: gül, at, üzüntü, Serap...

b. Topluluk: Çokluk eki almadığı halde anlamca çok varlığı karşılayan adlardır: sürü, bölük, ordu gibi. Kimi tür adları ad aktarması yoluyla topluluk adı gibi kullanılır:

Bizim sınıf koridorun sonundadır. Yer adı (aktarma yok)

Bizim sınıf bu olaya çok üzüldü. Topluluk adı (aktarma var)

c. Çoğul ad: Biçimce çoğullaşmış adlardır. -ler ekiyle çoğullanırlar: ağaçlar, kuşlar gibi.

B. Ad Çekimi

Adların çekim eklerini almasına denir. Adlar cümlede kullanılırken hem kendi aralarında hem de başka türden sözcüklerle ilişki kurarlar. Bu ilişkiyi ad çekim ekleri sağlar. Bunlar çokluk, iyelik, tamlama, durum, soru ekleridir.

1. Çokluk eki: -ler, -lar ekidir. Varlıkların birden çok olduğunu göstermenin dışında sonuna geldiği adlara da şu anlamlardan birini de katabilir:

Aile : Bugün teyzemler bizdeydi.

Ev : Geceyi teyzemlerde geçireceğiz.

Soy : Kızılderililer Amerika'nın yerlileriydi.

Devlet : Selçuklular Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli rol oynadılar.

Ulus : Ruslar da yavaş yavaş demokratikleşiyor.

Abartma : Seni dünyalara değişmem

Saygı : Bakan Beyler odalarında mı?

Yaklaşık : Beş sularında ona rastladım.

Her : Yazları Bodrum'a giderdi.

Benzerlik: "Mustafa Kemal'ler tükenmez."

Küme : Toroslar görkemli dağlardır.

Çokluk eki özel adlara eklenebilir. "Adı aynı olanlar" anlamı verir:

Sınıftaki Ayla'ları öğretmen çağırmış.

2. İyelik ekleri: Bu ekler adın karşıladığı nesne veya kavramın bir kişiye veya başka bir nesne veya kavrama ait olduğunu göstermek için kullanılır. Aitliği yalnız kişiler halinde belirten ekler altı tanedir:

1. tekil kişi - m
2. tekil kişi - n
3. tekil kişi -ı, -sı
1. çoğul kişi -mız
2. çoğul kişi -nız
3. çoğul kişi -ları

İyelik eklerinin üst üste geldiği yerler de vardır: bir-i-si, kim-i-si, ağabey-i-si gibi. Bunlarda birinci ekin iyeliği kaybolmuştur. “Canısı” kullanılışı yanlıştır.

4. Ad Durumları:

a. Yalın durum: Adın durum ekini almamış biçimidir. Bu durumdaki ad başka bir sözcüğe bağlı değildir. Çokluk ve iyelik eki alan ad da yalın sayılır. Bu durumda ad cümlede özne veya belirsiz nesne görevi üstlenir.

Çocuk sokakta **oyun** oynuyor.

Özne   belirsiz nesne

Yalın durumdaki ad ek-eylem ekini alarak yüklem görevi de üstlenebilir:

İçerdekiler çocuklardı.

Yüklem

b. Belirtme durumu: Eki –i’ dir. Ek adı eyleme bağlar. Sonuna geldiği ada bir belirlilik kazandırır. Bu durumdaki ad belirli nesne görevi üstlenir.

Satıcı **karpuzu** yere düşürdü.

belirli nesne

c. Yönelme durumu: Eki –e’ dir. Ek, adı eyleme bağlar. Eyleme yöneliş anlamı verir. Bu durumdaki ad yönelme bildiren dolaylı tümleç olur.

Köylüler, **yaylaya** akşamleyin varmışlar.

dolaylı tümleş

Yönelme eki –e “ile” ya da “için” edatlarını işlevini üstlenebilir:

*Bu arsayı **on milyara** almış. Bu kazağı annem **bana** örmüş.*

zarf tümleci

zarf tümleci

Zaman adlarının sonunda kullanılırsa zarf tümleci kurar:

*Bu iş **bahara** kaldı.*

zarf tümleci

-e durum ekini alan adlar ikileme ve deyimlerde kullanılabilir. Bu durumda öbek oluşturur. Ayrıca adların sonunda bir edatla edat öbeği de kurar.

Aklına gelmek (deyim), baş başa (ikileme), eve doğru (edat öbeği)

-e ekini alan adlar şu anlamlardan birini kazanabilir.

üst : Kuş dala kondu.

yüzey : Uçak alana indi.

iç : Adam eve girdi.

ön : Alacaklı kapıya geldi.

d. Bulunma durumu: Eki –de’ dir. Ek, adı eyleme bağlar. Bu durumdaki adlar hem dolaylı tümleş hem de zarf tümleci görevi üstlenir.

Bende yok sabr ü sükun, **sende** vefadan zerre. (Nabi)

dolaylı tümleş

dolaylı tümleş

İşler **yolunda** gitmedi.

zarf tümleci

Eve **geç vakitte** geldi.

zarf tümleci

-de durum eki sıfat türetme görevi de üstlenir.

Sözde Kızlar, Peyami Safa’ nın bir romanıdır.

-de durum ekini alan adlar ölçü bildiren, karşılaştırma yapan sıfat öbeği kurar. Yüzde bildirir.

İÇ

Adam **ağaçtan** vişne topluyordu.

üst

5. Soru biçimi:

Adın sonuna ada bitişmeden gelen "mi"edatı adı soru biçimine sokar. Sonunda kullanılan adın son hecesine,mi edatının ünlüsü uyduğu için ek sanılır. Bu uyum yüzünden dört biçimlidir: mı mi, mu, mü

Mi edatının vurguyu öne attığı görülür:

Odun mu? **Evli** mi? **Yanlış** mı? **Öksüz** mü?

C. Adlarda Küçültme

Bir adın anlatmak istediği varlık küçültülmek, azaltılmak, küçümsenmek istenirse adın sonuna -cik, -cek, -cağız, -cığaz eklerinden biri getirilir. Bu ekler sonuna geldiği ada başka anlamlar da katar. Ayrıca bu eklerle küçültme anlamından sıyrılmış adlar da türetilebilir.

Köy bir **tepeciğin** yamacına kurulmuştu.

küçültülmüş ad

Bu kadar eşyaya bir **milyoncuk** mu veriyorsun?

azımsama

Kardeşi **bademcik** ameliyatı oldu.

küçültme anlamı yok

D. Adların Yapısı

Yapısına göre üç türlü ad vardır:

1. **Basit ad**: Kök biçimindeki adlardır: *Ev, ocak, araba* gibi.

2. **Türemiş ad**: Ad ya da eylemlere yapım eklerinin ulanmasıyla elde edilmiş adlardır. İki türüdür:

a. Addan türeyenler: *Çamlık, gözcü, çiftçi, kumsal, Türkçe, arka-daş...*

b. Eylemden türeyenler: *Durum, durak, kırıntı, anıt, saygı, keser...*

3. **Bileşik adlar:** İki sözcüğün birleşmesinden doğan adlardır. İki bakımdan değerlendirilebilir:

a. Anlamlarına göre:

a.a. İki sözcük de gerçek anlamından uzaklaşmıştır: *Kuşbaşı, hanımeli*

a.b. İki sözcükten biri gerçek anlamından uzaklaşmıştır: *Sivrisinek, ateşböceği*

a.c. İki sözcük de gerçek anlamındadır: *Bilgisayar,*

b. Yapısına göre:

b.a. Belirtisiz ad tamlamasının kaynaşmasıyla elde edilenler: *Demiryolu*

b.b. Takısız ad tamlamasının kaynaşmasıyla oluşanlar: *Sütnine*

b.c. Sıfat tamlamasının kaynaşmasıyla oluşanlar: *Sonuç*

b.d. Cümle kaynaşmasıyla oluşanlar: *Albeni*

b.e. İki eylemin kaynaşmasıyla oluşanlar: *Tutkal*

b.f. Bir ad ve bir eylemin kaynaşmasıyla oluşanlardır: *Gökdelen*

b.g. İyelik ekinin kaynaştırmasıyla oluşanlar: *Karnıyarık*

ZAMİR (ADIL)

Adın yerini tutan sözcüklere zamir denir. Ad soylu sözcüklerden olan zamirler kapsam bakımından çok geniş sözcüklerdir. Herhangi bir zamir, bütün varlıkların yerine kullanılabilir. Çekim eklerini alırken bazı zamirlerde kök değişmesi olur. Ayrıca edatlara bağlanırken ek alırlar. Bu iki özellik zamirlerin öteki sözcüklerden en belirgin farkını ortaya koyar:

ben-e..... } **bana**

sen-e..... } **sana** (kökte ünlü değişmesi)

taş gibi (ad edata bağlanırken ek almaz.)

ben – i – m gibi (zamir edata bağlanırken ek alır)

bu-n-un için

Adlar gibi zamirler de ad çekim eklerini alırlar.

Zamirler söz öbeklerinin, cümlelerin yerini de tutabilir:

*Bu konuda doğru söylemedin. **Bunu** sana yakıştıramıyorum.*

*Çocuğu parası var mı, yok mu; hiç **orasını** düşünen yok*

Zamir Türleri

1. Kişi zamirleri: **Kişi adlarının yerini tutan sözcüklerdir. Altı tanedir:**

Ben : Konuşan

Sen : Dinleyen

O : Adı geçen

Biz : Bir topluluk adına konuşan

Siz : Dinleyenler

Onlar : Adı geçenler

“O” ve “onlar”, insandan başka varlıkların yerini tutarsa işaret zamiri olur.

“Biz ” ve “siz” zamirleri çoğul eki alabilir.

Bizler bu ülkenin çocuklarıyız.

Sizler bizi onurlandırdınız.

Sen yerine “siz” kullanılabilir. Bu durumda söze saygı katılır:

*Beyefendi, bunu **siz** demiştiniz.*

Kendi sözcüğü de kişi zamiri olarak kullanılır. İyelik eklerini alınca altı kişinin de yerini tutar. Kendim, kendin, kendisi, kendimiz,kendiniz,kendileri.

Kendi sözcüğü eylemin etkisini öznenin üzerine çekebildiği için dönüşlülük zamiri olarak da kullanılır.

*Aycan övünüyor = **Aycan kendini övüyor.***

Kendi sözcüğü yerini tuttuğu kişi zamiriyle birlikte kullanılırsa pekiştirme görevi üstlenir.

*Bu elbiseyi **ben kendim** diktim.*

“Kendisi” ve “kendileri” biçimleriyle insan dışı varlıklar yerine de kullanılabilir.

Köpekler kendilerine yapılan iyilikleri unutmaz.

Kendi sözcüğü öteki kişi zamirleri gibi ad tamlamalarında kullanılır.

Adamın kendisi (tamlanan) → Adamın kendi (tamlanan eki düşmüş)

Kendimin işi (tamlayan) → Kendi işim (tamlayan eki düşmüş)

2. İşaret Zamirleri: Adların yerini gösterme yoluyla tutan sözcüklerdir.

“Bu, şu, o; bunlar, şunlar, onlar”. Ayrıca bunlardan türeyen veya bunlarla başka sözcüklerin birleşmesinden doğanlar da vardır: “Bura, şura, ora, öteki, beriki, böylesi, şöylesi, öylesi”

“Bu”, “şu” sözcükleri bir adın yerini tutarsa işaret zamiridir. Adın önünde kullanılırsa işaret sıfatıdır. “O” ise nesne adının yerinde işaret zamiri, kişi adının yerinde kişi zamiri, bir adın önünde işaret sıfatıdır.

Bu çiçeği vazoya koy. (İşaret sıfatı)

Bunu vazoya koy. (İşaret zamiri)

O kitap daha pahalı. (İşaret sıfatı)

O daha pahalı. (İşaret zamiri)

O seni tanımıyor. (Kişi zamiri)

İşaret zamirleri ikileme oluşturursa belgisiz zamir görevi üstlenir:

Öteki beriki bizi ilgilendirmez.

Şunun bunun ağzına bakma

Onun bunun düşüncesi beni ilgilendirmez.

İşaret zamirleri ad tamlamalarında kullanılabilir:

Şunun orası, onun burası (hem tamlayan hem tamlanan işaret zamiri)

İşaret zamirleri insanlar için de kullanılabilir.

Onun burnu havalarda. Bu ondan daha tembel.

2. **Belgisiz Zamirler:** Hangi adların yerini tuttukları açıkça belli olmayan zamirlerdir. Çoğu belgisiz sıfatlarla kurulmuş tamlamalarda adların düşmesi ve sıfatın iyelik eki almasıyla oluşur:

Bazı kişiler kazandıklarını yer → **Bazılar** - ı kazandıklarını yer.

Birkaç kişi geldi. → **Birkaç** - ı geldi.

Bir adam zili *çalıyor*. → **Bir – i** zili *çalıyor*.

Belgisiz sıfat

Belgisiz zamir

Sıfat olarak kullanılmayan belgisiz zamirlerde vardır:

Kimse onu tanımıyor.

Herkes seni yanlış tanımış.

Hepsi çok ucuzmuş.

3. **Soru Zamirleri:** Adların yerini soru yoluyla tutan sözcüklerdir. "Kim" ve "ne" en önemli soru zamirleridir. Ayrıca "ne"den türeyen "nere" ile çekim eki alarak kullanılan "hangi, kaç, kaçını, kaçır" sözcükleri de soru zamiri olarak kullanılır.

Marketten **ne** aldın?

*Bunları sana **kim** verdi?*

Beni bırakıp **nereye** gidiyorsun?

Hangisi daha başarılıydı?

4. **İlgi Zamiri:** Belirli ad tamlamalarında tamlanan yerine kullanılan “-ki” ekine ilgi zamiri denir:

Oğuzhan'ın boyu uzun, Can'inki kısadır. (-ki "boy"un yerini tutar.)

*Senin işin kolay, benim**ki** zor.*

Göklerin gözü yerde, yollarınki göklerde. (N.F.Kısakürek)

Zamirlerin cümledeki görevleri:

- a. Özne : **Kimse** bir şey söylemedi.
- b. Nesne : Sen **kimi** arıyorsun?
- c. Tümleç : Derdini **bana** söyle.
- d. Ek-eylem ekiyle yüklem : Kapıyı çalan **bendim**
- e. Tamlayan : *Kimin* evi
- f. Tamlana : *Onun* nesi

SIFAT (ÖNAD)

Adları niteleyen veya belirten sözcüklere sıfat denir. Bir sözcüğün sıfat sayılabilmesi için adın önünde kullanılması ve çekim eki almaması gerekir.

Sıfatlar ikiye ayrılır: Niteleme, belirtme sıfatları.

A. Niteleme sıfatları: Varlıkların yapılarında bulunan özellikleri gösteren sözcüklerdir. Ya varlığın özelliğini ya da varlığın hareketinin özelliğini gösterirler. Birinciler “asıl” veya kalıcı, ikinciler “ortaç” veya geçici niteleme sıfatlarıdır.

<u>Uzun</u> sıra	<u>Yürüyen</u> merdiven
<u>Kalın</u> ağaç	<u>Görülecek</u> iş
<u>Tok</u> adam	<u>Tanıdık</u> çehre
<u>Yeşil</u> yaprak	<u>Kırılmış</u> tabak
Asıl (kalıcı)	Ortaç (geçici)

Sıfatların karşılaştırma, küçültme, pekiştirme ve san sıfatı türünde olanları da niteleme sıfatı sayılır:

a. Sıfatlarda karşılaştırma: Niteleme sıfatlarının önüne “kadar, daha, pek, çok, en” zarflarından birinin getirilmesiyle yapılır. İki nesneden birinin taşıdığı özelliğin diğerine göre durumu belirtilir:

*Altın **kadar değerli** para* (eşitlik)

***Daha yaşlı** adam* (üstünlük)

***Çok ucuz** giysi* (aşırılık)

***En iyi** iş* (en üstünlük)

b. Sıfatlarda pekiştirme: Niteleme sıfatlarının anlam yönünden daha güçlü bir duruma getirilmesine denir. Pekiştirilme şöyle gerçekleştirilir.

1. m, p, r, s ünsüzleriyle :

Beyaz → **be – m – beyaz** (kar)

Yalnız → **ya – pa – yalnız** (adam)

Sarı → **sa – p – sarı** (kayısı)

Çıplak → **çır – ıl – çıplak** (çocuk)

Temiz → **te – r – temiz** (yüz)

Parça → **par – am – parça** (ayna)

Mor → **mo – s – mor** (çehre)

1. İkileme yoluyla:

Sıra sıra kavaklar

Abuk sabuk sözler

Güzel mi güzel kızlar

İrili ufaklı odunlar

Yırtık pırtık giysiler

Derli toplu odalar

a. **Sıfatlarda küçültme:** Niteleme sıfatlarının sonuna -cik, -ce, -imsi, -imtırak, -men, -şın, -rak eklerinden biri getirilerek yapılır. Bu ekler sonuna geldiği sıfata "tam değil, ona yakın" anlamı katar:

Sıcacık ev   **Ekşimsi** elma   **Küçümen** el
Derince kuyu   **Acımtırak** biber   **Sarışın** kız
Ufarak göz

d. **San sıfatları:** Kişilerin sosyal durumlarına göre adlarına takılan tanıtma ve saygı sözcükleridir. Hem adın önünde, hem sonunda hem de iki tarafında kullanılır.

Sultan Selim   Orhan **GaziGazi** Mustafa Kemal **Paşa**

B. **Belirtme Sıfatları:** Adların dış özelliklerini karşılayan sözcüklerdir. Dış özellik ile adların yeri, sayısı, soru yoluyla belirtilmeleri ve belli belirsiz belirtilmeleri kastedilir. Buna göre dört türlü belirtme sıfatı vardır:

a. **İşaret sıfatları:** Adları göstererek belirten "bu, şu, o; beriki, öteki, böyle, şöyle, öyle" sözcükleridir.

Bu yol   **Şu** iş   **O** çocuk
Böyle hava   **Şöyle** ev   **Öyle** köy

İşaret sıfatlarından "bu" yakın için, "şu" azıcık uzak için, "o" daha uzak veya göz önünde bulunmayan için kullanılır. Geçmiş konular işaret edilirken "bu", gelecek için "şu" seçilmelidir. Bunlar gösterdikleri adlara duygu değeri de katabilir.

"Halk bizim için hala o eski meçhul, hala o çözülmez bilmece"   Falih Rıfkı

b. **Sayı sıfatları:** Adları sayı önünden belirten sözcüklerdir. Beşe ayrılır:

1. **Asıl sayı sıfatı:** Üç koyun, iki yüz lira, on iki yaş
2. **Sıra sayı sıfatı:** Birinci tur, ilk tur, sonuncu sıra
3. **Üleştirme sayı sıfatı:** Üçer gün, altışar ceviz, yarımşar dilim
4. **Kesir sayı sıfatı:** Yarım ekmek, çeyrek altın, yüzde beş hisse
5. **Topluluk sayı sıfatı:** İkiz yatak, beşiz enik

c. **Belgisiz sıfatlar:** Adları belli belirsiz gösteren sözcüklerdir.

Birkaç öğrenci, **bütün** insanlar, **birçok** hafta,
Birtakım kişiler, **her** çocuk, **falan** adam

“Her, birkaç, hiçbir, herhangi biri, biraz” belgisiz sıfatlarından sonra gelen adlar çoğul eki almaz.

Her kuşun eti yenmez.

“Bütün, birtakım, bazı, nice” sözcüklerini alan adlar çoğul durumuna sokulur.

Bazı öğrenci**ler** birtakım yanlış düşüncel**ere** kapılmış.

“Birçok, başka, öbür, kimi” sözcüklerini alan adlar tekil de olabilir çoğul da...

Kimi günler canım sıkılır. Kimi insan titizdir.

“Bir” sözcüğü, adı herhangi bir anlamıyla belirtiyorsa belgisiz sıfat olur.

“Koca şehrin üstünde ipi kopmuş bir uçurtmayım.” F.H.Dağlarca

d. **Soru sıfatları:** Adların durumlarını, yerlerini, sayılarını soru yoluyla belirten sözcüklerdir.

Nasıl ayakkabı istersin? **Hangi** derse çalışıyorsun?

Kaçıncı katta oturuyorsun? **Ne gün** döneceksin?

“Kaç” birçok anlamında kullanılırsa belgisiz sıfat olur.

Değdi **kaç** dudağa çoban çeşmesi

ZARF (BELİRTEÇ)

Sıfatların, eylemlerin, eylemsilerin ya da görevce kendilerine benzeyen sözcüklerin anlamlarını güçlendiren veya sınırlandıran sözcüklere zarf denir.

“Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden” A.Haşim

zarf eylem

“Ne şirin komşumuzdun sen Fahriye Abla!” A.M.Dranas

z. sıfat

Biraz çalışınca konuyu kavradı.

zarf eylemsi

Duyduklarını bana **çok iyi** anlattı.

z. zarf

Anlamları bakımından zarflar beş bölüme ayrılır:

1. **Durum Zarfı:** Eylem veya eylemsilerin nasıl yapıldığını belirten sözcüklerdir. Eylemlerin anlamlarını belirtiş özelliklerine göre çeşitlenir:

a. Niteleme Zarfı

a.a. Niteleme sıfatları eylemleri niteleyince niteleme zarfı olur.

Güzel manzara

n.s.

Güzel konuşuyor

n.z.

a.b. 'Böyle, şöyle, öyle' işaret sıfatları eylemleri niteleyince niteleme zarfı olur.

"Beni **böyle** havalar mahvetti" O. V Kanık.

n.s. ad

Böyle ferman etti Cahit

n.z. eylem

a.c. İkilemeler eylemleri niteleyince niteleme zarfı olur.

"Bir sırrı sürüklüyor terlikler **tıpır tıpır.**" N.F. Kısakürek

n.z.

b. Kesinlik Zarfı

b.a. 'Elbet, elbette, mutlaka, kuşkusuz, şüphesiz...' olumlu eylemleri kesinleştirir.

Elbette olur ev yıkanın hanesi viran". Ziya Paşa

k.z

b.b. "Asla, hiç, hiç mi hiç..." olumsuz eylemleri kesinleştirir.

"Bana **hiç** tasmalık etmiş değil altın lale". M. Akif

k.z.

c. Sınırlama Zarfı

"Ancak, yalnız, artık..." gibi eyleme zaman ve ölçü bakımından sınırlama getiren sözcüklerdir:

Artık demir almak günü gelmişse zamandan" Y. Kemal

s.z.

d. Olasılık Zarfı

"Belki, galiba, tut ki, bakarsın..." gibi eylemlerin anlamına olasılık katan sözcüklerdir.

"Doğacaktır sana vaadettiği günler Hakkın

Kim bilir belki yarın ***belki*** yarından da yakın." M. Akif

O.Z.

O.Z.

O.Z.

e. Yineleme Zarfı

"Yine, tekrar, gene, bir daha, arada sırada, ara sıra..."

*O gün gelince kapını **yine** çalacağım.*

f. Yaklaşıklık Zarfı

"Hemen hemen, aşağı yukarı, şöyle böyle..."

Aşağı yukarı bir yıl oldu görüşmeyeli.

g. Cevap Zarfı

"Evet, hayır, peki, yok, hayhay, tabii..."

"Hayır, hayal ile yoktur benim alışverişim." M. A. Ersoy

h. Dilek Zarfı

"Keşke, bari, hele, tek..."

"Açılır elbet nesim-i nev-bahar essin **hele**

Bend-i dil muhkem değil bend-i nikâbından senin" Nedim

1. Zaman Zarfı: Eylemlerin sonsuz zamanlarını sınırlandıran sözcüklerdir. Dil, zamanı "geçmiş, şimdiki ve gelecek" diye 3'e ayırmıştır. Ancak bu ayırım zamanı sınırlandırmaya yetmemektedir. Asıl sınırlandırmayı zaman zarfları gerçekleştirir. Bu açıdan bakılınca zaman zarfları üçe ayrılabilir.

a. " Dün, demin, demincek, önce, ilkönce..." gibi sözcükler geçmiş zamanı sınırlandırır.

b. "Şimdi, hemen, henüz, bugün, şimdilik, şu anda, hemen şimdi..." gibi sözcük ve öbekler şimdiki zamanı sınırlandırır.

c. "Yarın, daha, sonra, derhal, çabuk..." gibi sözcükler gelecek zamanı sınırlandırır.

Zaman zarfını bulmak için cümlede eylem veya eylemsiye "ne zaman" sorusu yöneltilir:

Geceleyin bir ses böler uykumu. (A.K. Tecer)

z.z eylem

Ne zaman böler?

-Geceleyin

Yapılarına göre zaman zarfları değişik özellikler gösterir:

a. Basit: Şimdi, yarın, demin gibi.

b. Türemiş: Yazın, sabahleyin, öğlen, önce, demincek

c. Bileşik: İlkönce, bugün

b. Öbek: Öğleden önce, akşama kadar, ikide bir

e. Deyim: Bir zamanlar, eskiden, her vakit

3. Nicelik Zarfı: Sıfatları, eylemleri, eylemsileri ve başka zarfları azlık çokluk bakımından belirten sözcüklerdir. Eyleme veya eylemsiye yöneltilen “ne kadar, kaç tane” gibi sorular nicelik zarfını buldurur. İki bölüme ayrılır:

a. Ölçme: Sözcüklere eşitlik, üstünlük, en üstünlük anlamları katar.

a.a. Eşitlik zarfı: Kadar

*Ay **kadar** parlak bir yüzü vardı.* (Sıfatın derecesini eşitliyor.)

*İki saat **kadar** çalıştı.* (Eylemin gerçekleşme zamanını eşitliyor.)

*O **kadar** becerikli ki anlatamam.* (Sıfatın derecesini aşırılaştırıyor)

*O **kadar** beklenir mi?* (Eylemin derecesini aşırılaştırıyor.)

a.b. Üstünlük zarfı: Daha

***Daha** çalışkan öğrenciler olun.* (Sıfata üstünlük katar.)

***Daha** önce ben geldim.* (Zarfa üstünlük katar.)

*Çocuk **daha** uyanmadı.* (Eyleme henüz anlamı katar.)

*Sen **daha** ne istiyorsun?* (Eyleme başka anlamı katar.)

*Bir saat **daha** bekle.* (Eyleme fazlalık anlamı katar.)

*İki beş **daha** yedi eder.* (Toplama işlemini sağlar.)

a.c. En üstünlük zarfı: En

***En** çalışkan kişi oydu.* (Sıfatın derecesini yükseltmiş)

b. Aşırılık zarfı: Eylemlerin ve sıfatların anlamlarına aşırılık katan sözcüklerdir: “çok, çokça, pek, gayet, epey, epeyce, fazla, fazlaca, az, azıcık, biraz, birazcık, alabildiğine...”

*Bilge **çok** çalışkan bir öğrenciydi.* (Sıfatı aşırılaştırmış)

*Beni **fazlaca** üzdün.* (Eylemi aşırılaştırmış)

*Hasta **pek** az yiyor.* (Zarfı aşırılaştırmış)

4. Yer-Yön Zarfı: Eylemlerin gerçekleşme yerini ve yönünü belirten sözcüklerdir. Sıfatların sonuna -re, -eri eklerinin getirilmesiyle elde edilmişlerdir. Bugün bu sözcüklerin türemişliği pek sezilmez. Nedeni eklerin

kökle kaynaşmasıdır. "Ne yöne, nere, nereye doğru, kime doğru" soruları eyleme yöneltince yer-yön zarfı bulunur. Başlıca yer-yön zarfları şunlardır: İleri, geri, aşağı, yukarı, içeri, dışarı, doğru, eğri, sonra, öte, beri. Yer-yön zarfları eylemi yalın durumda belirtirlerse zarf görevi üstlenirler. Çekim eki aldıklarında adlaşırlar.

*Gökçen biraz önce **dışarı** çıktı.*

Yer-yön zarfı

Dışarıda müthiş bir sıcak var.

Ad (Dolaylı tümleç)

Dışarı cıvı cıvıldı.

Ad (Yalın durumda; ama yön anlamı yok.)

(Özne)

Yer-yön zarflarının bir bölümü ise öbek biçimindedir.

Çocuklar kırlara **doğru** kaçtılar.

Ordu düşmana **karşı** direndi.

5. Soru Zarfı: Eylem ve eylemsileri soru yoluyla belirten sözcüklerdir.

"Ne, nasıl, niçin, ne diye, niye, neden, hani, ne biçim, ne kadar, ne zaman"

*Bu işi **nasıl** başardın?*

*Gölde **ne kadar** kaldınız?*

*Bakü' den **ne zaman** döneceksin?*

***Ne** dönüp duruyor havada kuşlar?*

***Neden** baktın bana öyle?*

6. Gösterme Zarfı: Eylemleri gösterme yoluyla belirten "işte" sözcüğüdür.

a. Eylemi göstererek netleştirir:

Beklediğimiz konuk işte geliyor.

b. Özneleri gösterirken cümlenin yüklemine de kesinleştirir:

İşte Selma geliyor.

İşte bu çaldı.

İşte sen demiştin ya...

c. Bir cümlede tekrarlanırsa, anlatıma kışkırtma havası verir:

İşte hendek, işte deve...

İşte sen, işte göğsüm, işte hançer... (A.H. Tarhan, Nesteren)

d. Zarfları da pekiştirir:

İşte şimdi geliyor.

İşte o zaman sen görürsün!..

e. Cümle sonunda kullanıldığında, yüklemi değişik anlamlarla belirtir:

Yemeyeceğim işte!..

Sıra Sizde 1: Adların büyük ve küçük harfle yazılmasının bir yararı var mıdır?

Özel adlar büyük harfle yazılır. Sözcük anlamı düşünülmesin diye. Sözcük anlamı düşünülürse bir dilden başka bir dile özel adın geçtiği cümle sözcük anlamı ile çevrilir. Bu da çevirme yanlışına yol açar.